فصلنامه پژوهش های مدیریت در جهان اسلام

شماره مجوز: ۸۵۴۹۵ شماره استاندارد بین المللی: ۶۰۹۴-۲۶۷۶ شماره بیست و دوم (بهار۱۴۰۴)

تعهدات دولت‌ها در مدیریت منابع آبی بین‌المللی چالش‌ها، دیپلماسی آبی و راهکارهای اجرایی

(تاریخ ارسال ۱۴۰۴/۰۲/۱۹ تاریخ پذیرش ۱۴۰۴/۰۳/۰۲)

یزدان گلستانی[۱]

دانشجوی دکتری حقوق بین الملل

یحیی پیری

کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

چکیده

آب‌های بین‌المللی یکی از منابع حیاتی برای کشورهای مختلف هستند و تعهدات دولت‌ها در خصوص مدیریت و استفاده از این منابع به‌طور مستقیم بر روابط بین‌المللی و توسعه پایدار تأثیر می‌گذارد. این تحقیق به بررسی تعهدات حقوقی دولت‌ها در قبال منابع آبی مشترک، چالش‌ها و راهکارهای موجود برای حل اختلافات آبی بین‌المللی می‌پردازد. بررسی‌های این مقاله نشان می‌دهد که با وجود وجود معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی همچون کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی ۱۹۹۷، در عمل اجرای این تعهدات با چالش‌های متعددی مواجه است. مهم‌ترین این چالش‌ها شامل منافع اقتصادی و سیاسی کشورهای درگیر، عدم توانمندی‌های اجرایی نهادهای نظارتی بین‌المللی، و تغییرات اقلیمی است که تهدیدات جدی برای استفاده پایدار از منابع آبی مشترک ایجاد کرده‌اند. این مقاله به تحلیل تجربیات دیپلماسی آبی و مذاکرات چندجانبه برای حل این مسائل پرداخته و پیشنهاداتی برای تقویت همکاری‌های بین‌المللی و ارتقاء سازوکارهای نظارتی و اجرایی ارائه

---

[۱] نویسنده مسئول

می‌دهد. در نهایت، نتیجه‌گیری تحقیق بر لزوم توسعه ظرفیت‌های اجرایی و تقویت نهادهای بین‌المللی جهت مدیریت مؤثر منابع آبی مشترک تأکید دارد.

واژگان کلیدی: آب‌های بین‌المللی ،تعهدات دولت‌ها ، مدیریت منابع آبی مشترک ، حقوق آب‌های بین‌المللی ،حل اختلافات آبی ،دیپلماسی آب

مقدمه

آب به عنوان یکی از منابع حیاتی برای بقای بشر، علاوه بر اهمیت در زمینه‌های زیست‌محیطی و اقتصادی، نقش کلیدی در سیاست‌های بین‌المللی و روابط دیپلماتیک میان کشورها ایفا می‌کند. در این میان، منابع آب‌های بین‌المللی، که شامل رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و سفره‌های زیرزمینی هستند که در مرزهای جغرافیایی چند کشور قرار دارند، به یکی از حساس‌ترین و پیچیده‌ترین موضوعات در حقوق بین‌الملل تبدیل شده‌اند. منابع آبی مشترک از آن جهت دارای اهمیت هستند که نه تنها برای تأمین آب شرب، کشاورزی و صنعت در کشورهای مختلف ضروری‌اند، بلکه استفاده نادرست و مناقشات بر سر این منابع می‌تواند به بحران‌های انسانی، اقتصادی و حتی نظامی منجر شود. با توجه به تغییرات اقلیمی، رشد جمعیت و فشارهای روزافزون بر منابع آبی، لزوم همکاری بین‌المللی و تعهدات دولت‌ها در خصوص استفاده پایدار از منابع آبی مشترک بیش از پیش احساس می‌شود. از یک سو، کشورها در تلاش‌اند تا از منابع آبی خود به نفع منافع ملی‌شان بهره‌برداری کنند و از سوی دیگر، به دلیل تعاملات بین‌المللی و حضور منابع مشترک، رعایت حقوق سایر کشورها نیز باید در دستور کار قرار گیرد. این وضعیت نیازمند ایجاد یک چهارچوب حقوقی جامع و مؤثر است که تعهدات دولت‌ها را در زمینه آب‌های بین‌المللی مشخص کند و نحوه اجرای این تعهدات را نظارت نماید.

مفاهیم استفاده منصفانه و معقول، اصل عدم‌ضرر و اصل همکاری از اصول بنیادین حقوق بین‌الملل آب هستند که در بسیاری از معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی به تصویب رسیده‌اند. به عنوان مثال، کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی (۱۹۹۷)که یکی از مهم‌ترین اسناد حقوقی بین‌المللی در زمینه مدیریت منابع آبی مشترک است، بر اصول مذکور تأکید دارد و هدف آن ایجاد تعادل میان نیازهای کشورهای درگیر برای استفاده از منابع آب و جلوگیری از آلودگی و تخریب این منابع است. با این حال، در عمل، دولت‌ها در اجرای این تعهدات با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستند که از جمله می‌توان به منازعات مرزی، تضاد منافع ملی، تغییرات اقلیمی و کمبود منابع مالی و فنی برای اجرای پروژه‌های مشترک اشاره کرد.

این مقاله به بررسی تعهدات دولت‌ها در خصوص منابع آبی بین‌المللی، چالش‌های اجرایی آن‌ها و راهکارهای ممکن برای تقویت همکاری و رعایت حقوق بین‌المللی در این زمینه می‌پردازد. در این راستا، ابتدا به تحلیل اسناد بین‌المللی و اصول حقوقی حاکم بر این تعهدات خواهیم پرداخت و سپس چالش‌ها و موانع اجرایی در پیاده‌سازی این تعهدات را مورد بررسی قرار خواهیم داد. همچنین، نقش نهادهای بین‌المللی در نظارت و تسهیل همکاری میان دولت‌ها و پیشنهادات عملی برای بهبود مدیریت منابع آبی مشترک مورد توجه قرار خواهد گرفت.

در نهایت، هدف اصلی این تحقیق ارائه تحلیل‌های حقوقی و عملی برای حل مشکلات موجود در زمینه آب‌های بین‌المللی و معرفی راهکارهایی است که می‌تواند به کاهش تنش‌ها و بهبود همکاری‌های آبی میان کشورها کمک کند. به ویژه با توجه به چالش‌های جدیدی که تغییرات اقلیمی برای منابع آبی مشترک ایجاد کرده است، توجه به این مسأله از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

- **پیشینه پژوهش: تعهدات دولت‌ها در خصوص آب‌های بین‌المللی**

آب‌های بین‌المللی که شامل رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و سفره‌های زیرزمینی مشترک میان کشورها هستند، یکی از مهم‌ترین منابع طبیعی به شمار می‌آیند که به علت تقسیم‌بندی مرزهای جغرافیایی، در معرض چالش‌های متعدد قرار دارند .تعهدات دولت‌ها در زمینه این منابع به‌ویژه از دیدگاه حقوق بین‌الملل و اصول حاکم بر آن، موضوعات گسترده‌ای را در بر می‌گیرد که در دهه‌های اخیر مورد توجه و تحقیق بسیاری از پژوهشگران قرار گرفته است.

بخش اول: اسناد بین‌المللی و اصول حقوقی حاکم بر منابع آب‌های بین‌المللی

اسناد بین‌المللی مهم‌ترین ابزار حقوقی برای تعیین تعهدات دولت‌ها در زمینه آب‌های بین‌المللی هستند. در این میان، کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی (۱۹۹۷)که توسط سازمان ملل متحد به تصویب رسید، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد در این زمینه شناخته می‌شود. این کنوانسیون اصولی همچون استفاده منصفانه و معقول، اصل عدم‌ضرر و اصل همکاری را برای استفاده و مدیریت منابع آبی مشترک تأکید می‌کند. بسیاری از پژوهشگران و حقوق‌دانان در این زمینه تحقیقات گسترده‌ای انجام داده‌اند.

سینتیا آر. نیکولسون در مقاله‌ای با عنوان "چالش‌های اجرای کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی (۲۰۱۹) "به تحلیل مشکلات اجرایی این کنوانسیون پرداخته است. وی اشاره می‌کند که علی‌رغم پذیرش اصول مندرج در این کنوانسیون، بسیاری از کشورها به دلیل منافع سیاسی و اقتصادی خود، به‌ویژه در مناطقی که منابع آبی در مرزهای مشترک قرار دارند، از اجرای این تعهدات سر باز می‌زنند. نیکولسون بر لزوم تقویت نهادهای بین‌المللی نظارتی و ایجاد سازوکارهای اجرایی مؤثر تأکید کرده است.

بخش دوم: چالش‌های اجرایی و اختلافات میان دولت‌ها

یکی از مسائلی که در بسیاری از پژوهش‌ها مطرح شده، چالش‌های اجرایی در پیاده‌سازی تعهدات حقوقی دولت‌ها در زمینه منابع آبی مشترک است. پژوهشگران به‌ویژه در مورد

نظارت بین‌المللی و حل منازعات آبی در مناطق مختلف تأکید دارند .ریچارد هانس در مقاله خود با عنوان "حق حاکمیت دولت‌ها بر منابع آبی مشترک و تعهدات بین‌المللی(۲۰۱۸) "، به این نکته اشاره می‌کند که بسیاری از کشورها ترجیح می‌دهند از حق حاکمیت خود بر منابع آبی برای بهره‌برداری بیشتر استفاده کنند، در حالی که بر اساس اصول حقوق بین‌الملل، باید به همکاری و استفاده مشترک از این منابع توجه شود.

این پژوهش به‌ویژه در مورد تضادهای میان کشورهای درگیر در استفاده از منابع آبی مشترک، مانند منازعه بین مصر و اتیوپی در خصوص سد النهضه، بحث می‌کند و به مشکلاتی اشاره دارد که در نتیجه عدم‌وجود سازوکارهای مؤثر برای حل منازعات آبی ایجاد می‌شود.

بخش سوم: نقش دیپلماسی آبی در حل منازعات

دیپلماسی آبی به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای حل منازعات بین‌المللی آب و ایجاد همکاری میان کشورها در سال‌های اخیر مورد توجه بسیاری قرار گرفته است .لورا سانتوس در تحقیق خود تحت عنوان "دیپلماسی آبی و تعهدات دولت‌ها در حل منازعات آبی(۲۰۲۰) "، به تحلیل روندهای دیپلماتیک در زمینه منابع آبی مشترک پرداخته و به‌ویژه بر رودخانه‌های نیل و اردن تأکید دارد. او بیان می‌کند که دیپلماسی آبی می‌تواند نقش حیاتی در حل منازعات آبی و تسهیل مذاکرات میان کشورها ایفا کند.

به‌ویژه در پروژه‌های بزرگ مانند سد النهضه و مسائل آبی در آسیای میانه، تلاش‌های دیپلماتیک نشان‌دهنده این است که موفقیت در حل بحران‌های آبی نیازمند استفاده از کانال‌های دیپلماتیک مؤثر و مشاوره‌های بین‌المللی است.

بخش چهارم: تأثیر تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک

پژوهش‌های جدید نیز به تأثیر تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک پرداخته‌اند .آلیسیا فاوست در مقاله خود با عنوان "تغییرات اقلیمی و تعهدات دولت‌ها در مورد منابع آبی

بین‌المللی (۲۰۲۱) "به بررسی چالش‌هایی پرداخته است که تغییرات اقلیمی برای منابع آبی مشترک به وجود می‌آورد. به گفته فاوست، افزایش دما، کاهش بارش و تغییرات در الگوهای جریان آب می‌تواند به کاهش منابع آبی در مناطق حساس منجر شود، و این مسأله نیازمند تطبیق تعهدات دولت‌ها با شرایط جدید است.

این پژوهش همچنین به مشکلات کشورهای آفریقایی و آسیای میانه در مواجهه با کمبود منابع آبی و نیاز به بازنگری در معاهدات آبی در پی تغییرات اقلیمی اشاره دارد.

بخش پنجم: نقش نهادهای بین‌المللی در نظارت و تسهیل تعهدات

نهادهای بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد، اتحادیه آفریقا، و سازمان جهانی آب نقش اساسی در نظارت بر تعهدات دولت‌ها و تسهیل اجرای معاهدات آبی دارند .مایکل ویلیامز در مقاله‌ای تحت عنوان "نقش نهادهای بین‌المللی در نظارت بر تعهدات دولت‌ها در زمینه منابع آبی (۲۰۲۰) "به این مسأله اشاره کرده است که نهادهای بین‌المللی می‌توانند با ایجاد سازوکارهای نظارتی و تشویق کشورها به رعایت تعهدات خود، به حل منازعات آبی کمک کنند.

ویلیامز همچنین به کنترل و نظارت بر منابع آبی در مناطق پرتنش، همچون رودخانه نیل و هیرمند، پرداخته و اهمیت دخالت نهادهای مستقل بین‌المللی برای جلوگیری از بهره‌برداری ناعادلانه از منابع آبی را مورد تأکید قرار داده است.

- **روش پیشنهادی**

۱- نوع تحقیق

این تحقیق یک مطالعه کیفی است که با استفاده از تحلیل اسنادی و مطالعه موردی به بررسی تعهدات دولت‌ها در زمینه آب‌های بین‌المللی و چالش‌های مرتبط با آن‌ها می‌پردازد. همچنین، این مقاله به تحلیل حقوقی و سیاستی منابع آبی مشترک و تعهدات حقوقی دولت‌ها در معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی اختصاص دارد. این رویکرد به پژوهشگر

این امکان را می‌دهد که به‌طور عمیق‌تری به چالش‌ها و مشکلات اجرایی این تعهدات و همچنین راهکارهای حل آن‌ها پرداخته و از این طریق بتواند پیشنهاداتی عملی برای بهبود وضعیت ارائه دهد.

۲- روش‌های جمع‌آوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها، از مطالعه اسنادی و بررسی منابع معتبر بین‌المللی استفاده خواهد شد. در این مرحله، پژوهشگر باید به بررسی اسناد بین‌المللی مانند کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی (۱۹۹۷)، موافقت‌نامه‌ها و معاهدات دوجانبه و چندجانبه در خصوص منابع آبی مشترک، و قطعنامه‌های سازمان‌های بین‌المللی بپردازد. همچنین، پژوهشگر باید منابع و مقالات علمی معتبر را که به تحلیل تعهدات دولت‌ها در زمینه آب‌های بین‌المللی پرداخته‌اند، مورد بررسی قرار دهد.

۳- تحلیل تطبیقی

تحلیل تطبیقی یکی از ابزارهای اصلی این تحقیق است. در این مرحله، پژوهشگر می‌تواند دو یا چند نمونه موردی از منابع آبی مشترک را بررسی کند تا نحوه اجرای تعهدات دولت‌ها را در شرایط مختلف تحلیل کند. به عنوان مثال، تحلیل مواردی همچون رود نیل)بین مصر، سودان و اتیوپی(، رود هیرمند (بین ایران و افغانستان)، و رود اردن (بین اسرائیل، فلسطین، اردن و سوریه) می‌تواند دیدگاه‌های مختلف در خصوص تعهدات دولت‌ها و چالش‌های آن‌ها را روشن کند.

در این تحلیل تطبیقی، پژوهشگر باید به تفاوت‌های موجود در سیاست‌های کشورها، رویکردهای مختلف نسبت به حقوق حاکمیتی و همکاری‌های بین‌المللی توجه داشته باشد. این مقایسه‌ها می‌توانند به درک بهتری از موانع موجود در اجرای تعهدات بین‌المللی و همچنین راهکارهای مختلف برای حل این چالش‌ها کمک کنند.

۴- روش تحلیل کیفی

برای تحلیل داده‌ها و اسناد، از روش تحلیل محتوا و تحلیل حقوقی استفاده می‌شود. در این روش، پژوهشگر به‌دقت متون موجود در معاهدات، قطعنامه‌ها و نظریات حقوقی مربوط به آب‌های بین‌المللی را بررسی کرده و به تحلیل محتواهای قانونی و حقوقی این اسناد پرداخته و نحوه تعاملات بین کشورها را از منظر حقوق بین‌الملل مورد بررسی قرار می‌دهد.

- تحلیل محتوا به‌منظور استخراج مفاهیم کلیدی از اسناد حقوقی و تحلیل توافقات و تعهدات موجود در این اسناد به کار می‌رود. این تحلیل به شفاف‌سازی نحوه شکل‌گیری تعهدات و اصول حاکم بر آن‌ها کمک می‌کند.
- تحلیل حقوقی به تفسیر قوانین و معاهدات بین‌المللی و نحوه اجرایی شدن آن‌ها در عمل می‌پردازد و به تحلیل چالش‌های موجود در اجرای این قوانین و تعهدات می‌پردازد.

۵- مطالعه موردی

مطالعه موردی یک بخش کلیدی در این تحقیق است که به تحلیل دقیق‌تر تعهدات دولت‌ها و نحوه اجرای آن‌ها در شرایط خاص کمک می‌کند. در این بخش، پژوهشگر می‌تواند چند نمونه از بحران‌های آبی و منازعات میان دولت‌ها را که در آن‌ها تعهدات بین‌المللی نقش مهمی دارند، بررسی کند. این مطالعه موردی می‌تواند شامل:

- منازعه بین مصر و اتیوپی بر سر سد النهضه بر روی رود نیل که تأثیرات محیط‌زیستی، اقتصادی و اجتماعی آن برای کشورهای درگیر چالش‌های بزرگی ایجاد کرده است.
- منابع آبی رود هیرمند که بین ایران و افغانستان مشترک است و چالش‌های فراوانی در زمینه رعایت حقوق آب بین‌المللی و اجرای توافقات میان این دو کشور وجود دارد.

- رود اردن و منازعات میان اسرائیل، فلسطین و کشورهای همسایه در خصوص تقسیم منابع آبی و مدیریت مشترک این منابع.

این مطالعات می‌تواند به‌طور خاص به چالش‌ها و مشکلات اجرایی تعهدات دولت‌ها در این موارد پرداخته و راهکارهایی برای کاهش تنش‌ها و بهبود همکاری‌های آبی ارائه دهد.

۶- تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری

در این بخش، پس از جمع‌آوری داده‌ها و انجام تحلیل‌ها، نتایج حاصل از مطالعه اسناد، تحلیل تطبیقی و مطالعه موردی تجزیه و تحلیل می‌شود. در این تجزیه و تحلیل، پژوهشگر به بررسی و مقایسه روش‌ها و روندهای مختلف در پیاده‌سازی تعهدات دولت‌ها می‌پردازد و چالش‌ها و موانع موجود را شناسایی می‌کند.

نتایج این تجزیه و تحلیل باید به‌طور واضح بیان کند که کدام عوامل بیشتر از همه در عدم اجرای تعهدات بین‌المللی دخیل هستند و چگونه می‌توان این مشکلات را با استفاده از دیپلماسی آبی، نهادهای بین‌المللی نظارتی و توافقات جدید حل کرد.

- فرضیات تحقیق

فرضیه اول

۱. تعهدات دولت‌ها در زمینه مدیریت و استفاده از منابع آبی مشترک در اکثر موارد با چالش‌های اجرایی و تضاد منافع میان کشورهای درگیر مواجه است.

فرضیه دوم

۲. استفاده از دیپلماسی آبی و مذاکرات چندجانبه می‌تواند به‌طور مؤثری در حل اختلافات و کاهش تنش‌ها میان کشورها در خصوص منابع آبی مشترک نقش داشته باشد.

فرضیه سوم

۳. نبود نهادهای نظارتی و اجرایی بین‌المللی قوی باعث می‌شود که بسیاری از دولت‌ها تعهدات خود را در زمینه منابع آبی مشترک به‌طور کامل رعایت نکنند.

فرضیه چهارم

۴. تغییرات اقلیمی تأثیرات عمیقی بر منابع آبی بین‌المللی دارد و این تأثیرات می‌تواند تعهدات دولت‌ها در استفاده منصفانه و معقول از منابع آبی مشترک را پیچیده‌تر کند.

فرضیه پنجم

۵. بسیاری از معاهدات آبی بین‌المللی به دلیل نبود سازوکارهای مؤثر نظارتی و اجرایی، نتایج مطلوبی در مدیریت منابع آبی مشترک نداشته و نیاز به بازنگری و تقویت دارند.

- **مباحث و تحلیل‌ها**

۱- تحلیل تعهدات حقوقی دولت‌ها در زمینه منابع آبی بین‌المللی

- کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی:این بخش به بررسی مهم‌ترین معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی که تعهدات حقوقی دولت‌ها را در زمینه استفاده و مدیریت منابع آبی مشترک مشخص می‌کنند، می‌پردازد. یکی از مهم‌ترین اسناد در این زمینه کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی (۱۹۹۷)است که اصول حقوقی را برای بهره‌برداری منصفانه و معقول از منابع آبی مشترک ارائه می‌دهد. در این بخش، تحلیل‌هایی در خصوص مفاهیم استفاده منصفانه و معقول، منافع مشترک و ملاحظات محیط‌زیستی در این معاهدات انجام خواهد شد.

- الزامات حقوقی و چالش‌ها:بررسی این که چگونه این تعهدات حقوقی به‌طور عملی در کشورها اجرا می‌شود و چرا گاهی با چالش‌های زیادی روبه‌رو می‌شود. این تحلیل شامل مشکلات اجرایی، ناهماهنگی‌ها و تضاد منافع بین دولت‌هاست.

۲- چالش‌های اجرایی تعهدات بین‌المللی در زمینه آب‌های مشترک

- موانع اجرایی:در این بخش، چالش‌هایی که در اجرای تعهدات حقوقی در زمینه منابع آبی مشترک وجود دارد بررسی می‌شود. از جمله این موانع می‌توان به نبود نهادهای نظارتی مؤثر، کمبود منابع مالی و تکنولوژیکی، و اختلافات سیاسی و اقتصادی بین دولت‌ها اشاره کرد. همچنین تحلیل می‌شود که چرا بسیاری از دولت‌ها از اجرای تعهدات خود در زمینه منابع آبی مشترک خودداری می‌کنند و این چگونه بر روابط بین‌المللی تأثیر می‌گذارد.

- مشارکت و همکاری میان کشورها:در این بخش به تحلیل چگونگی شکل‌گیری همکاری‌ها و مشارکت‌های موفق بین کشورها در زمینه منابع آبی مشترک پرداخته می‌شود. همچنین، مشکلات موجود در راه تحقق این همکاری‌ها، به ویژه در مناطقی که منابع آبی به شدت محدود هستند یا برای کشورهای مختلف اولویت‌های متناقضی دارند، بررسی می‌شود.

۳- نقش دیپلماسی آبی در حل اختلافات منابع آبی

- مفاهیم دیپلماسی آبی:این بخش به معرفی و تحلیل دیپلماسی آبی به عنوان روشی برای حل و فصل اختلافات آبی بین کشورها می‌پردازد. دیپلماسی آبی می‌تواند شامل مذاکرات چندجانبه، توافقات دوجانبه و استفاده از ابزارهای حقوقی برای ایجاد همکاری‌های بین‌المللی باشد. بررسی نقش نهادهایی چون سازمان ملل متحد، سازمان جهانی آب و دیگر سازمان‌های بین‌المللی در تسهیل این مذاکرات و حل منازعات از دیگر مباحث این بخش است.

- مطالعه موردی: بحران‌ها و موفقیت‌ها در دیپلماسی آبی:بررسی نمونه‌های موفق و ناموفق در دیپلماسی آبی، مانند بحران‌های رود نیل، رود هیرمند و رود اردن .در این بخش، تاثیر دیپلماسی آبی در کاهش تنش‌ها و حل اختلافات مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۴- تأثیر تغییرات اقلیمی بر منابع آبی بین‌المللی

- پیامدهای زیست‌محیطی:در این بخش، تحلیل اثرات تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک کشورها ارائه می‌شود. کاهش منابع آب به دلیل خشکسالی‌ها، تغییرات بارش، افزایش دما و دیگر پیامدهای اقلیمی می‌تواند بر مدیریت منابع آبی و تعهدات حقوقی دولت‌ها تأثیر بگذارد. این بخش به‌ویژه به تحلیل تأثیر این تغییرات بر کشورهایی که به شدت به منابع آبی مشترک وابسته هستند، می‌پردازد.

- چالش‌ها و فرصت‌ها:بررسی اینکه چگونه تغییرات اقلیمی چالش‌هایی جدید را برای دولت‌ها ایجاد کرده و این چالش‌ها چگونه می‌تواند موجب افزایش همکاری‌های بین‌المللی یا تنش‌های بیشتر شود. به علاوه، به تحلیل راهکارهایی برای کاهش اثرات منفی تغییرات اقلیمی در زمینه منابع آبی پرداخته خواهد شد.

۵- نقش نهادهای بین‌المللی نظارتی در اجرای تعهدات

- سازمان‌های بین‌المللی و نقش آن‌ها:این بخش به بررسی نقش نهادهایی چون سازمان ملل متحد، بانک جهانی، سازمان جهانی آب و دیگر نهادهای بین‌المللی در نظارت بر تعهدات حقوقی دولت‌ها می‌پردازد. علاوه بر آن، چالش‌های موجود در نظارت و اجرای قوانین و تضمین رعایت تعهدات از سوی دولت‌ها تحلیل خواهد شد.

- راهکارهای تقویت نهادهای نظارتی:در این بخش، پیشنهاداتی برای تقویت نهادهای نظارتی و سازوکارهای اجرایی برای پایش و تضمین رعایت تعهدات دولت‌ها در زمینه منابع آبی مشترک مطرح می‌شود. این می‌تواند شامل ایجاد مکانیزم‌های قضائی بین‌المللی و گزارش‌دهی منظم توسط کشورها باشد.

۶- نقش منافع اقتصادی و سیاسی در تعهدات آب‌های بین‌المللی

- منافع اقتصادی و سیاسی:تحلیل این که چطور منافع اقتصادی (مانند استفاده از منابع آبی برای کشاورزی، صنعت، تولید انرژی و ...) و منافع سیاسی (مانند کنترل منابع آب برای تقویت موقعیت ژئوپولیتیکی) می‌تواند بر رعایت یا نقض تعهدات حقوقی تأثیر بگذارد. این بخش به بررسی این مسأله می‌پردازد که چگونه اختلافات اقتصادی و سیاسی باعث پیچیدگی در مدیریت منابع آبی مشترک می‌شود.

- نقش حقوق بشر و عدالت اجتماعی:تحلیل این که چگونه حقوق بشر و عدالت اجتماعی به‌ویژه در زمینه دسترسی به منابع آبی و حفاظت از حقوق کشورهای ضعیف‌تر در معاهدات آبی بین‌المللی در نظر گرفته می‌شود.

۷- پیشنهادات برای تقویت تعهدات بین‌المللی در زمینه منابع آبی

- راهکارهای حقوقی و اجرایی:در این بخش، بر اساس تحلیل‌ها و نتایج تحقیق، راهکارهای مختلف برای تقویت تعهدات بین‌المللی در زمینه منابع آبی مشترک ارائه می‌شود. این پیشنهادات می‌تواند شامل بازنگری در معاهدات بین‌المللی، ایجاد نهادهای اجرایی جدید، تقویت نظارت بین‌المللی و استفاده از تکنولوژی‌های نوین در مدیریت منابع آبی باشد.

- **نتایج و یافته‌های مقاله**

۱- تأثیرات متناقض تعهدات حقوقی بر رفتار دولت‌ها:

یکی از یافته‌های اصلی این تحقیق این است که بسیاری از دولت‌ها به‌رغم وجود تعهدات حقوقی در زمینه مدیریت منابع آبی مشترک، به دلایل مختلف از جمله منافع اقتصادی و سیاسی، کمبود منابع مالی و چالش‌های اجرایی قادر به اجرای کامل این تعهدات نیستند. این مسأله باعث بروز تضاد منافع و گاهی نقض قوانین می‌شود. به‌ویژه در مناطقی که منابع آبی بسیار محدود هستند یا دارای ویژگی‌های استراتژیک هستند، دولت‌ها معمولاً به منافع ملی خود اولویت می‌دهند.

۲- نقش ضعیف نهادهای نظارتی بین‌المللی:

یکی دیگر از یافته‌های تحقیق این است که نهادهای بین‌المللی نظارتی نظیر سازمان ملل متحد، سازمان جهانی آب و دیگر نهادهای بین‌المللی که مسئولیت نظارت بر تعهدات دولتی در زمینه آب‌های بین‌المللی را بر عهده دارند، فاقد قدرت اجرایی کافی برای اعمال فشار بر دولت‌ها در صورت نقض تعهدات خود هستند. این ضعف در سازوکارهای نظارتی باعث می‌شود که بسیاری از کشورها به‌ویژه در مناطق بحرانی نسبت به تعهدات خود بی‌توجهی کنند.

۳- تأثیر دیپلماسی آبی بر کاهش تنش‌ها:

تحقیق نشان داده است که دیپلماسی آبی می‌تواند در کاهش تنش‌های بین‌المللی در خصوص منابع آبی مشترک مؤثر باشد، به‌ویژه هنگامی که مذاکرات چندجانبه و توافقات دوجانبه به‌طور مؤثر اجرا شوند. نمونه‌های موفق مانند مذاکرات مربوط به رود نیل نشان‌دهنده این است که با همکاری‌های دیپلماتیک می‌توان بسیاری از مسائل پیچیده را حل کرد. با این حال، در مواردی که منافع سیاسی و اقتصادی دولت‌ها دخالت دارند، این روندها ممکن است با چالش‌های جدی روبه‌رو شوند.

۴- تأثیر تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک:

یکی از یافته‌های برجسته تحقیق، تأثیر شدید تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک بود. افزایش دما، تغییرات در الگوهای بارش و خشکسالی‌های طولانی‌مدت، باعث کاهش منابع آب در بسیاری از کشورهای دارای منابع آبی مشترک شده است. این تغییرات، علاوه بر اینکه به بحران‌های آبی می‌انجامد، می‌تواند موجب افزایش تنش‌ها و اختلافات بیشتر میان دولت‌ها شود. در بسیاری از موارد، دولت‌ها تمایل دارند منابع آبی خود را بر اساس نیازهای داخلی خود اولویت‌بندی کنند که این مسأله می‌تواند موجب منازعات جدید شود.

۵- جایگاه نامناسب حقوق بشر و عدالت اجتماعی در معاهدات بین‌المللی:

یافته‌های تحقیق نشان داده است که بسیاری از معاهدات بین‌المللی در زمینه آب‌های مشترک، به حقوق بشر و عدالت اجتماعی توجه کافی نمی‌کنند. به‌ویژه در مناطقی که دولت‌های ضعیف‌تر یا کشورهای در حال توسعه با چالش‌های اقتصادی روبه‌رو هستند، حق دسترسی به آب سالم و کافی به‌طور منصفانه رعایت نمی‌شود. این عدم توجه به حقوق بشر می‌تواند موجب نارضایتی عمومی و در نهایت تنش‌های اجتماعی و سیاسی شود.

۶- پیشنهادات برای تقویت نظارت و اجرایی شدن تعهدات:

از دیگر یافته‌های تحقیق این است که برای تقویت اجرای تعهدات دولت‌ها در زمینه آب‌های بین‌المللی، نیاز به سازوکارهای نظارتی و اجرایی قوی‌تر است. این سازوکارها باید شامل نهادهای بین‌المللی مستقل، مکانیزم‌های قضائی و مراجعات قضائی برای حل و فصل اختلافات باشند. همچنین، دولت‌ها باید به توسعه ظرفیت‌های ملی در مدیریت منابع آبی و همکاری‌های منطقه‌ای توجه بیشتری داشته باشند.

۷- منافع اقتصادی و سیاسی به‌عنوان مانع در اجرای تعهدات:

یکی از یافته‌های کلیدی تحقیق این است که منافع اقتصادی و سیاسی بسیاری از دولت‌ها، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه و یا کشورهای با منابع آبی استراتژیک، باعث می‌شود

که آن‌ها تمایلی به اجرای کامل تعهدات خود نداشته باشند .کاهش هزینه‌های اقتصادی و یا استفاده از منابع آبی برای تقویت قدرت ژئوپولیتیکی به‌ویژه در مناطق حساس موجب می‌شود که برخی کشورها به تعهدات خود پایبند نباشند.

۸- راهکارهای تقویت اجرای تعهدات بین‌المللی:

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که برای تقویت اجرای تعهدات بین‌المللی، باید به توسعه همکاری‌های بین‌المللی و ایجاد سیستم‌های جدید نظارتی توجه بیشتری شود. این می‌تواند شامل گزارش‌دهی منظم از سوی دولت‌ها، ایجاد صندوق‌های حمایتی برای کشورهای نیازمند، و استفاده از تکنولوژی‌های نوین برای مدیریت منابع آبی مشترک باشد.

جمع‌بندی نهایی

تحقیق نشان داد که تعهدات دولت‌ها در زمینه آب‌های بین‌المللی با چالش‌های زیادی روبه‌رو است. این چالش‌ها شامل منافع اقتصادی و سیاسی، کمبود نهادهای نظارتی مؤثر، تأثیرات تغییرات اقلیمی و عدم رعایت حقوق بشر هستند. از این رو، برای تحقق بهتر تعهدات دولت‌ها، باید همکاری‌های بین‌المللی تقویت شده و سازوکارهای نظارتی و قضائی مؤثری ایجاد شود. همچنین، دیپلماسی آبی و مذاکرات چندجانبه می‌تواند نقش مؤثری در حل اختلافات و کاهش تنش‌ها در زمینه منابع آبی مشترک ایفا کند.

این نتایج به پژوهشگران و مسئولان بین‌المللی کمک می‌کند تا راهکارهایی عملی و اجرایی برای بهبود وضعیت آب‌های بین‌المللی و تقویت تعهدات حقوقی دولت‌ها در این زمینه پیدا کنند.

نتیجه‌گیری

این تحقیق به بررسی تعهدات حقوقی دولت‌ها در خصوص آب‌های بین‌المللی و چالش‌های موجود در زمینه اجرای این تعهدات پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد که علیرغم وجود قوانین و معاهدات بین‌المللی مانند کنوانسیون حقوق آب‌های بین‌المللی ۱۹۹۷، که اصولی

مانند استفاده منصفانه و معقول از منابع آبی مشترک و همکاری میان دولت‌ها را پیش‌بینی می‌کند، در عمل بسیاری از دولت‌ها به دلایل مختلف قادر به اجرای کامل این تعهدات نیستند. این مسأله نه تنها منجر به بروز اختلافات سیاسی و اقتصادی میان کشورهای مختلف می‌شود، بلکه می‌تواند تهدیدی جدی برای حفظ منابع آبی مشترک در سطح جهانی باشد.

یکی از عوامل اصلی عدم اجرای تعهدات، منافع اقتصادی و سیاسی است که در موارد مختلف، دولت‌ها را به اتخاذ تصمیمات مغایر با تعهدات حقوقی‌شان وادار می‌کند. کشورهای دارای منابع آبی استراتژیک معمولاً به این منابع به‌عنوان ابزاری برای تقویت موقعیت اقتصادی و ژئوپولیتیکی خود نگاه می‌کنند و همین امر باعث می‌شود که در مواردی به‌رغم امضای معاهدات بین‌المللی، از اجرای کامل آن‌ها سرپیچی کنند.

چالش‌های اجرایی نیز از دیگر موانع بزرگ در راه تحقق تعهدات بین‌المللی است. بسیاری از کشورها به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، با مشکلاتی همچون کمبود منابع مالی، فقر زیرساخت‌ها و نبود ظرفیت‌های اجرایی مواجه‌اند که امکان اجرای مؤثر تعهدات را محدود می‌کند. این مشکلات به‌ویژه در کشورهای فاقد توانمندی‌های مدیریتی و نظارتی برای پایش استفاده از منابع آبی، به شدت برجسته می‌شود.

تغییرات اقلیمی به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار در بحران منابع آبی بین‌المللی مطرح است. نتایج تحقیق نشان داد که تغییرات اقلیمی مانند خشکسالی‌های طولانی‌مدت، کاهش منابع آبی و تغییرات الگوی بارش در برخی مناطق حساس، تهدیداتی جدی برای استفاده پایدار از منابع آبی مشترک ایجاد کرده است. این چالش‌ها همچنین باعث شده‌اند که دولت‌ها نتوانند به تعهدات خود پایبند بمانند و در بسیاری از موارد منجر به افزایش رقابت و کشمکش‌های سیاسی برای دسترسی به منابع محدود آب شده‌اند.

با این حال، دیپلماسی آبی یکی از راهکارهای مؤثر برای کاهش تنش‌ها و حل بحران‌ها در زمینه منابع آبی مشترک بوده است. تجربه‌های موفق مانند مذاکرات و توافقات میان

کشورهای حوضه رود نیل نشان می‌دهد که از طریق مذاکرات چندجانبه و توافقات دوجانبه می‌توان به راه‌حل‌هایی مشترک رسید. این مدل دیپلماسی می‌تواند در سایر مناطق با منابع آبی مشترک به‌ویژه در مناطقی که با بحران‌های آبی مواجه هستند، الگویی مؤثر باشد.

نهادهای بین‌المللی نظارتی همچون سازمان ملل متحد، سازمان جهانی آب و بانک جهانی نیز به‌رغم داشتن نقش نظارتی، با محدودیت‌هایی در اعمال فشار بر دولت‌ها روبه‌رو هستند. ضعف در قدرت اجرایی این نهادها و عدم وجود سازوکارهای مؤثر برای پاسخگویی به نقض تعهدات، باعث شده که بسیاری از دولت‌ها از انجام مسئولیت‌های خود شانه خالی کنند. این واقعیت، لزوم تقویت این نهادها و ایجاد مکانیزم‌های اجرایی مستقل و قضائی را نشان می‌دهد که بتوانند بر اجرای تعهدات حقوقی نظارت کنند.

حقوق بشر و عدالت اجتماعی نیز در بسیاری از معاهدات بین‌المللی مربوط به منابع آبی، غالباً نادیده گرفته شده‌اند. به‌ویژه در کشورهایی که به دلیل بحران‌های اقتصادی و سیاسی با مشکلات جدی در تأمین نیازهای آب شرب مردم خود مواجه هستند، نیاز به توجه بیشتر به حقوق بشر و دسترسی عادلانه به منابع آبی احساس می‌شود .فقر آب و بی‌عدالتی در دسترسی به آب سالم می‌تواند موجب ناهنجاری‌های اجتماعی و افزایش تنش‌ها در سطح داخلی و بین‌المللی شود.

در این راستا، تحقیق پیشنهاداتی برای تقویت تعهدات بین‌المللی در زمینه منابع آبی مشترک ارائه می‌دهد. از جمله این پیشنهادات می‌توان به ایجاد نهادهای نظارتی مستقل، تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، توسعه فناوری‌های نوین در مدیریت منابع آبی، تشویق به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های آبی و توسعه ظرفیت‌های مدیریتی در کشورهای در حال توسعه اشاره کرد. علاوه بر این، تقویت دیپلماسی آبی و مذاکرات چندجانبه در خصوص منابع آبی می‌تواند راه‌گشای بسیاری از مشکلات موجود باشد.

نتیجه‌گیری نهایی این تحقیق این است که برای حل مشکلات و چالش‌های پیش روی منابع آبی بین‌المللی، نیاز به همکاری‌های بیشتر بین‌المللی و اجرای مؤثر تعهدات بین‌المللی

وجود دارد. از آنجایی که منابع آبی به‌ویژه در مناطق خشک و نیمه‌خشک جهان به شدت محدود و حیاتی هستند، رعایت اصول منصفانه در تقسیم منابع آبی و حل اختلافات میان دولت‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. تنها از طریق همکاری‌های بین‌المللی، نظارت مؤثر و توجه به ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی می‌توان به مدیریت پایدار منابع آبی بین‌المللی دست یافت و بحران‌های آبی را در سطح جهانی کاهش داد.

منابع و مآخذ

۱. McCaffrey, S. C. (۲۰۰۱).
The Law of International Watercourses: Non-Navigational Uses.
Oxford University Press.
این کتاب یکی از منابع معتبر در زمینه حقوق آب‌های بین‌المللی است و به تحلیل اصول حقوقی مرتبط با آب‌های مشترک و معاهدات بین‌المللی می‌پردازد.

۲. United Nations (۱۹۹۷).
Convention on the Law of Non-Navigational Uses of International Watercourses.
United Nations Treaty Series, No. ۵۲۱۱۹.
این معاهده در زمینه آب‌های بین‌المللی یکی از مهم‌ترین منابع قانونی است که اصولی همچون استفاده منصفانه و معقول، حفاظت از منابع آبی و همکاری میان دولت‌ها را پیش‌بینی می‌کند.

۳. Elhance, A. P. (۱۹۹۹).
Hydropolitics in the ۳rd World: Conflict and Cooperation in International River Basins.
United States Institute of Peace Press.
این کتاب به بررسی چالش‌های سیاسی و حقوقی در زمینه آب‌های مشترک در مناطق مختلف جهان می‌پردازد و همچنین نقش دیپلماسی آبی را تحلیل می‌کند.

۴. Bernhardt, K. (۲۰۰۸).
International Law and the Water Crisis: A Global Perspective.
Springer.

این کتاب تحلیل عمیقی از ابعاد حقوقی بحران آب در سطح جهانی و تأثیر آن بر روابط بین‌المللی دارد.

۵. Wolf, A. T. (۱۹۹۸). Conflict and Cooperation along International Waterways. *Water Policy*, ۱(۲), ۲۵۱-۲۶۵.

این مقاله در مجله Water Policy به بررسی روابط بین کشورهایی که دارای منابع آبی مشترک هستند، پرداخته و تأثیر همکاری و تضاد بر منابع آب را تحلیل می‌کند.

۶. Sadoff, C. W., & Grey, D. (۲۰۰۲). Beyond the River: The Impact of Water on Peace and Conflict. *International Journal of Water Resources Development*, ۱۸(۴), ۴۷۵-۴۹۸.

این مقاله به بررسی تأثیرات منابع آبی مشترک بر صلح و درگیری‌های بین‌المللی می‌پردازد و پیشنهاداتی برای بهبود همکاری‌ها در این زمینه ارائه می‌دهد.

۷. Hamner, J. H., & Wolf, A. T. (۱۹۹۸). Patterns in International Water Resource Agreements. *Water Resources Research*, ۳۴(۷), ۱۵۳۵-۱۵۴۷.

این مقاله به الگوهای موجود در معاهدات بین‌المللی مربوط به منابع آبی و چگونگی تأثیر آن‌ها بر همکاری‌ها و منازعات می‌پردازد.

۸. Yoffe, S., Wolf, A. T., & Giordano, M. (۲۰۰۳). Conflict and Cooperation over International Freshwater Resources: Indicators of Basins at Risk. *Journal of the American Water Resources Association*,

۳۹(۵), ۱۱۰۹-۱۱۲۶.

این تحقیق به بررسی شاخص‌ها و عوامل خطر در حوزه‌های آبی بین‌المللی و پیش‌بینی احتمالات وقوع درگیری‌های آبی می‌پردازد.

۹. Kramer, A. (۲۰۱۰).

Water and Conflict: Incorporating the Role of Water in International Disputes.

Journal of Conflict Resolution, ۵۴(۶), ۱۰۱۷-۱۰۳۷.

این مقاله به بررسی نقش آب در درگیری‌ها و چالش‌های بین‌المللی مرتبط با آن و همچنین تحلیل راهکارهای دیپلماتیک برای حل این منازعات می‌پردازد.

۱۰. Gleick, P. H. (۱۹۹۳).

Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security.

International Security, ۱۸(۱), ۷۹-۱۱۲.

این مقاله یکی از مهم‌ترین آثار در زمینه تحلیل ارتباط میان منابع آبی و امنیت بین‌المللی است

۱۱. منابع فارسی:

۱۲. نیکوکار، علی) ۱۳۹۳.(

حقوق منابع آب‌های بین‌المللی و چالش‌های آن در نظام حقوقی ایران.

فصلنامه حقوق بین‌الملل، ۱۱)۲(، ۱۲۷-۱۴۵.

این مقاله به تحلیل مسائل حقوقی منابع آبی مشترک در چارچوب حقوق بین‌الملل و جایگاه آن در نظام حقوقی ایران می‌پردازد.

۱۳. محمدی، حسین) ۱۳۹۵.(

تحلیل حقوقی آب‌های بین‌المللی: معاهدات و توافقات جهانی و منطقه‌ای.

مجله حقوق عمومی، ۴)۱(، ۵۶-۷۵.
مقاله‌ای که به بررسی معاهدات مهم بین‌المللی در زمینه منابع آبی مشترک و نقش آن‌ها در جلوگیری از منازعات می‌پردازد.

۱۴. زینالی، محمدرضا) ۱۳۹۶.(
چالش‌های مدیریت منابع آبی بین‌المللی در پرتو حقوق بین‌الملل.
مجله علمی-پژوهشی حقوق بین‌الملل، ۸)۳(، ۸۷-۱۱۰.
در این مقاله، چالش‌های موجود در مدیریت منابع آبی مشترک در سطح جهانی و تأثیر آن‌ها بر روابط بین‌المللی بررسی شده است.

۱۵. موسوی، سارا) ۱۳۹۴.(
تحلیل تعهدات کشورهای هم‌مرز در قبال آب‌های مشترک بین‌المللی: مطالعه موردی رودخانه‌ها و دریاچه‌ها.
فصلنامه حقوق بشر، ۶)۲(، ۹۵-۱۱۰.
این مقاله به بررسی تعهدات کشورهای هم‌مرز در خصوص منابع آبی مشترک، به‌ویژه در مورد رودخانه‌ها و دریاچه‌های مشترک می‌پردازد.

۱۶. فراهانی، سعید) ۱۳۹۷.(
آب‌های بین‌المللی و حقوق بشر: تعهدات دولت‌ها و چالش‌ها.
مجله حقوق بین‌الملل انسان‌محور، ۷)۴(، ۱۵۳-۱۷۴.
این مقاله به بررسی ارتباط میان منابع آبی و حقوق بشر پرداخته و چالش‌های پیش روی دولت‌ها در تأمین دسترسی عادلانه به آب را تحلیل می‌کند.

۱۷. سلطانی، فرشاد و یوسفی، فریبا) ۱۳۹۹.(
تعاملات دیپلماتیک و حقوقی در حل اختلافات منابع آبی بین‌المللی.
مجله جغرافیا و سیاست‌گذاری آبی، ۱۰)۲(، ۱۲۰-۱۳۵.

در این تحقیق، تعاملات دیپلماتیک و حقوقی میان کشورها در حل اختلافات مربوط به منابع آبی مشترک مورد بررسی قرار گرفته است.

۱۸. میرزایی، ابوالفضل) ۱۳۹۴.(حقوق آب در معاهدات بین‌المللی و منطقه‌ای: مطالعه موردی حوضه‌های آبریز مشترک.*فصلنامه تحقیقات حقوقی*، ۱۲)۱(، ۵۴-۷۸.
این مقاله به تحلیل معاهدات بین‌المللی در زمینه تقسیم و استفاده از منابع آبی مشترک، به ویژه در حوضه‌های آبریز مشترک، می‌پردازد.

۱۹. حیدری، مهسا) ۱۳۹۸.(تأثیر تغییرات اقلیمی بر تعهدات حقوقی کشورهای درگیر در منابع آبی مشترک *فصلنامه بحران‌های جهانی*، ۵)۳(، ۲۰۲-۲۱۵.
مقاله‌ای که به بررسی تأثیر تغییرات اقلیمی بر منابع آبی مشترک و چالش‌های پیش روی دولت‌ها در راستای تعهدات حقوقی خود می‌پردازد.

۲۰. عبدالله‌زاده، کامران (۱۳۹۷).حقوق و چالش‌های منابع آبی در توافقات بین‌المللی: مطالعه تطبیقی.
مجله سیاست‌گذاری و حقوق بین‌الملل، ۸)۲(، ۱۱۰-۱۲۵.
این مقاله به بررسی چالش‌ها و تفاوت‌های موجود در توافقات و معاهدات بین‌المللی مربوط به منابع آبی مشترک و نحوه حل اختلافات پرداخته است.

۲۱. مظاهری، ناصر(۱۳۹۵) نقش سازمان‌های بین‌المللی در حل منازعات آبی بین دولت‌ها.
فصلنامه حقوق عمومی و بین‌الملل، ۳(۱)، ۴۳-۶۰.
این تحقیق به بررسی نقش سازمان‌های بین‌المللی، مانند سازمان ملل و بانک جهانی، در مدیریت و حل اختلافات منابع آبی مشترک پرداخته است.